

Мајор ИВИЦА ЈАКЕЛИЋ

ЈЕДНО МИШЉЕЊЕ О ОРГАНИЗАЦИЈИ ПРОТИВТЕНКОВСКЕ ОДБРАНЕ У ОДБРАНИ

У овом чланку покушаћемо да изнесемо своје мишљење о неким основним проблемима организације и извођења ПТО у позиционој и маневарској одбрани, и то на начин који знатно отступа од досадашњег, уобичајеног решавања тих проблема. Иако се код нас поклања свестрана пажња питању организације и извођења ПТО, ипак сматрамо да његово решење ни у целини ни у појединостима није потпуно у складу са нашим условима и да не одговара тактици и начину дејства наших евентуалних непријатеља. Ако претпоставимо да ће у тактици велики значај одиграти материјална средства и надмоћ ватре и да ћемо доста често располагати само недовољним количинама противтенковских средстава, онда је разумљиво да морамо тражити најцелисходнији начин употребе тако ограничених противтенковских средстава, како бисмо, бар донекле, ублажили или сасвим отклонили тај недостатак.

Организација и извођење ПТО у позиционој одбрани

Као што је познато, у нашим правилима и осталој литератури, по питању организације и извођења ПТО, у већој или мањој мери, провејавају норме које се заснивају на искуствима стеченим у току Другог светског рата. Истина, у последње време извршене су и неке измене, али све то, изгледа, није довољно.

Да бисмо што јасније истакли своје гледиште и да би се што боље уочила разлика између тог гледишта и постојећих правилских одредаба, најпре ћемо укратко изложити најбитније карактеристике организације ПТО према тим одредбама. Тако, на пример, наша правила предвиђају да на 1 км одбранбеног фронта на тенкоопасном правцу треба имати 10—15 оруђа на дубини главног положаја и још 10—15 оруђа у дубини одбране закључно са другим одбранбеним појасом. При томе се основна маса оруђа поставља на главном одбранбеном положају (дубине 1—2 км), организују се батаљонски противтенковски чворови и четни противтенковски рејони (БПТЧ и ЧПТР), а поред тога се у дубини одбране организују и противтенковске резерве (ПТР), почев од стрељачког пука па до армије. У систем ПТО

укључује се и артиљерија из састава артиљериских група-дивизиона, која дејствује са заклоњених ВП, а налази се на тенкоопасном правцу или правцима.

Могло би се закључити да су горе наведене поставке резултат искустава стечених у току Другог светског рата и околности под којима се тај рат одвијао у појединим периодима од 1941 па све до завршетка рата. Тако су, на пример, оклопне јединице претстављале главну ударну снагу Немачке армије на Источном фронту не само за време офанзивних операција до 1943 године (када је авијација играла сличну улогу), већ и од 1943 па све до краја рата, када су Немци, углавном, прешли у стратегиску дефанзиву. Због тога, за разлику од Совјета, Немци нису поклањали довољну пажњу својој артиљерији, нарочито у првом периоду. А пошто се највећи број операција на Источном фронту развијао претежно на равничастом земљишту, Совјети су — благодарећи веома великом људском потенцијалу и великим количинама противтенковске и остале артиљерије — на време поседали релативно уске фронтове, што се неизбежно морало одразити не само на начин организације ПТО, већ и на густину противтенковских оруђа и артиљерије уопште.

Супротно томе, Немци су заснивали своју ПТО углавном на јаком дејству и употреби ПТР. Њихове ПТР и тенковске јединице (резерве) водиле су борбу са совјетским тенковима, док су на главном положају имали мање оруђа, а већи број ручних бацача и добро организовано минирање и запречавање. А баш због тога што су Совјети располагали великим количинама артиљериских средстава и што су артиљерији придавали првостепену важност, Немци су извлачили своја противтенковска средства више у дубину одбране.

Англо-американци су такође заснивали ПТО углавном на дејству снажних ПТ резерви, формираних од ПТ артиљерије или од тенкова.

А како треба организовати ПТО у нашим условима на маневарском земљишту у позиционој одбрани?

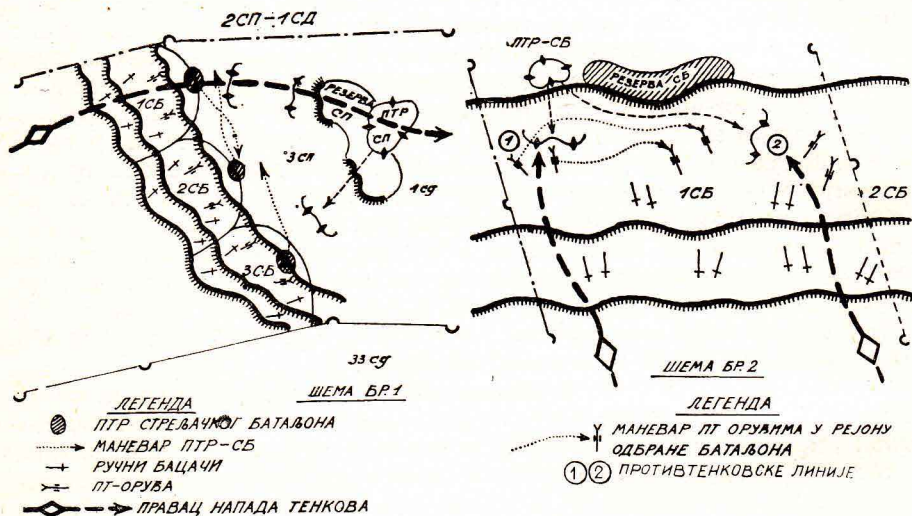
Као што смо нагласили, према нашим правилима излази да се на дубини главног положаја групише 50% противтенковске артиљерије (10—15 оруђа на 1 км фронта). То је, по нашем мишљењу, неправилно. Ако би се 50% противтенковске артиљерије поставило на дубини 1—2 км, онда би се тај део у целини изложио удару непријатељске артиљерије, тим пре што је према искуствима из последњег рата познато да су артиљериске припреме биле врло снажне и да су просечно трајале од 1—3 часа. Можда ће се приговорити да се ипак неће све уништити, јер ће се изградити склоништа, извршити маскирање и слично, и да се пешадија не може оставити на главном положају без подршке артиљерије. Међутим, ми сматрамо да противтенковска средства браниоца (а нарочито артиљерија) треба да буду ешелонирана на утолико већој дубини уколико непријатељ располаже већим масама артиљерије. При томе би се на главном положају налазио само изванредно мањи број оруђа, првенствено ручни бацачи допуњени ватром појединих противтенковских оруђа, док би се основна маса противтенковске артиљерије налазила у покретним

ПТР, почевши од стрељачког батаљона па закључно до армије. Ово је још оправданије ако се узме у обзир да ће често бити случајева када се неће располагати са 10—15 оруђа на 1 км фронта. Тако, на пример, ако би се десило да се на тенкоопасном правцу у оквиру одбране једног стрељачког батаљона налазе 1—2 противтенковске батерије (4—8 оруђа), поставља се питање да ли и у том случају има смисла распоредити тих 4—8 оруђа на фронту од 3—4 км и 1—2 км по дубини, или би било боље да се сва оруђа прикупе у једну, па можда и две групе, и да се искористе по принципу употребе ПТР. Ми сматрамо да је ово последње боље. Иако је маневар противтенковских средстава — уосталом као и сваки други маневар — тежак и скопчан са потешкоћама, он је ипак потпуно изводљив. Противтенковска резерва стрељачког батаљона налазила би се у близини батаљонске резерве, односно на таквом месту одакле би се могла најцелисходније употребити било у самом противтенковском рејону, било изласком на погодне противтенковске линије. Досада се није поклањала довољна пажња таквом маневру не само у оквиру батаљона, већ ни у оквиру пука, иако се смелим и умешним маневровањем противтенковске артиљерије, чак и у оквиру одбране противтенковског батаљона, могу успешно одбијати напади непријатељских тенкова. Истина, ту се не ради о маневровању већег стила, већ само о пребацавањима извесног дела противтенковских средстава из рејона одбране појединих чета, односно батаљона, у рејоне одбране других чета или батаљона. Како би по нашем мишљењу могла да изгледа организација ПТО стрељачког пука може се видети на шеми бр. 1.

Ако би се прихватила оваква поставка, онда би отпала организација БПТЧ, стрељачке чете организовале би ПТО, а стрељачки батаљон усклађивао би њихово дејство; у оквиру батаљона организовала би се резерва од расположиве противтенковске артиљерије и извесног дела ручних бацача (ако би батаљон био са њима ојачан), пошто сматрамо да ручне бацаче, који се већ налазе у стрељачком батаљону, треба придати стрељачким четам. Како би, по нашем мишљењу изгледала организација ПТО у стрељачком батаљону, види се из шеме бр. 2.

Као што је познато, према досадашњој пракси, у рејонима одбране батаљона на тенкоопасним правцима, организују се батаљонски противтенковски чворови, а у рејонима одбране стрељачких чета — четни противтенковски рејони, при чему се примењује систем централизованог командовања. Међутим, на маневру 1949 године и низу других практичних вежби показало се да тај систем командовања може добро да функционише само до почетка непријатељског напада и да се брзо нарушава нарочито онда ако нападу претходи артиљериска припрема. Због тога противтенковска артиљерија од самог почетка напада обично улази у састав јединица у чијем рејону дејствује. Ако се само за тренутак уживимо у ратну збиљу, и претставимо ситуацију која се заснива на главном положају под дејством масе артиљерије, авијације и обостране пешадије, онда можемо лако доћи до закључка да о неком уредном командовању и усклађивању дејства противтенковске артиљерије у оквиру противтенковског чвора нема ни говора.

То би се тешко остварило чак и онда када би се батаљон бранио и на ужем, акамоли на фронту ширем од 3 и више километара. Зато би, по нашем мишљењу, било боље када би стрељачки батаљон придао стрељачким четама првенствено РБ и само поједина противтенковска оруђа, а од осталог, претежног дела противтенковских средстава формирао ПТР. Стрељачке чете организовале би ПТО у сагласности и уз евентуалну помоћ штаба батаљона и начелника артиљерије стрељачког пука. У зависности од ситуације, од ширине одбранбеног фронта батаљона и количине расположивих противтенковских средстава, ПТ резерва могла би дејствовати у једној или у две групе, из свог ПТ рејона или са противтенковских линија.

У стрељачким пуковима и већим јединицама требало би образовати по једну јачу или по две противтенковске резерве (у зависности од ситуације, броја и важности тенкоопасних правца и расположивих противтенковских средстава), а за допуну њиховог дејства предвидети маневар ПТР стрељачких батаљона према суседним отсесима који су више угрожени од напада тенкова. Разуме се да и у оквиру виших јединица треба предвидети маневар противтенковских резерви виших јединица, нарочито на најважнијим и најугроженијим отсесима. Према томе, стрељачка дивизија придавала би део противтенковске артиљерије стрељачким пуковима, обавештавала их о плану употребе своје противтенковске резерве и указивала им на тенкоопасне правце, а у извесним случајевима и на то колику густину противтенковских средстава треба остварити на тим правцима. На основу тога пукови би планирали дејство своје ПТР (једне или две), извршили распоред артиљерије по батаљонима и дали им извесна упутства за организацију ПТО. На тај начин, главни посао по питању ПТО одвијао би се у четама и батаљонима, батаљон би — као што смо већ

нагласили — задржао део артиљерије у својој ПТ резерви, а део би придао четама за организацију ПТО.

Што се тиче остваривања потребних густина противтенковске артиљерије треба бити врло еластичан и првенствено полазити од тога чиме се располаже и шта треба обезбедити, поклањајући при томе велику пажњу минирању и запречавању уопште.

По нашем мишљењу, овај начин организације ПТО много је бољи од досадашње праксе по којој је дивизија указивала где ће се организовати чворови и рејони и одређивала број оруђа, па чак и места где ће се налазити та оруђа.

Ако бацимо летимичан поглед на обостране операције у Другом светском рату, нарочито у периоду 1944—1945 године, видећемо да су Немци, упркос неповољног односа снага, успешно организовали и изводили противтенковску одбрану како на Источном, тако и на Западном фронту. Они су у резервама држали основне противтенковске снаге и средства, а за борбу против тенкова, поред широке примене ручних бацача, користили противтенковску и самоходну артиљерију и тенкове. Немци нису постављали већи део противтенковских средстава на главни положај, већ су радије стварали јаче противтенковске резерве, зато што нису имали довољно противтенковске артиљерије и што су је на тај начин извлачили испод снажног удара противничке артиљерије и авијације. Они су поклањали нарочиту пажњу запречавању, рушењу комуникациских објеката и минирању не само испред предњег краја, већ и у дубини одбране. Слично Немцима, и Англо-Американци су користили своје тенковске батаљоне као противтенковске резерве за борбу са тенковима. А пошто у евентуалном будућем рату можемо очекивати, с једне стране, још снажнија дејства непријатељске авијације и масовнију употребу артиљерије, а са друге стране, далеко ефикаснија и боља противтенковска средства, првенствено противтенковску артиљерију, неопходно је да нашу противтенковску одбрану тако организујемо да уопште не дозволимо да се већи део наших противтенковских средстава нађе под ударом артиљерије и авијације. То ћемо постићи само тако ако их извучемо у дубину, стварајући снажне и покретне противтенковске резерве, с тим да се на предњем крају остави минималан број артиљериских оруђа.

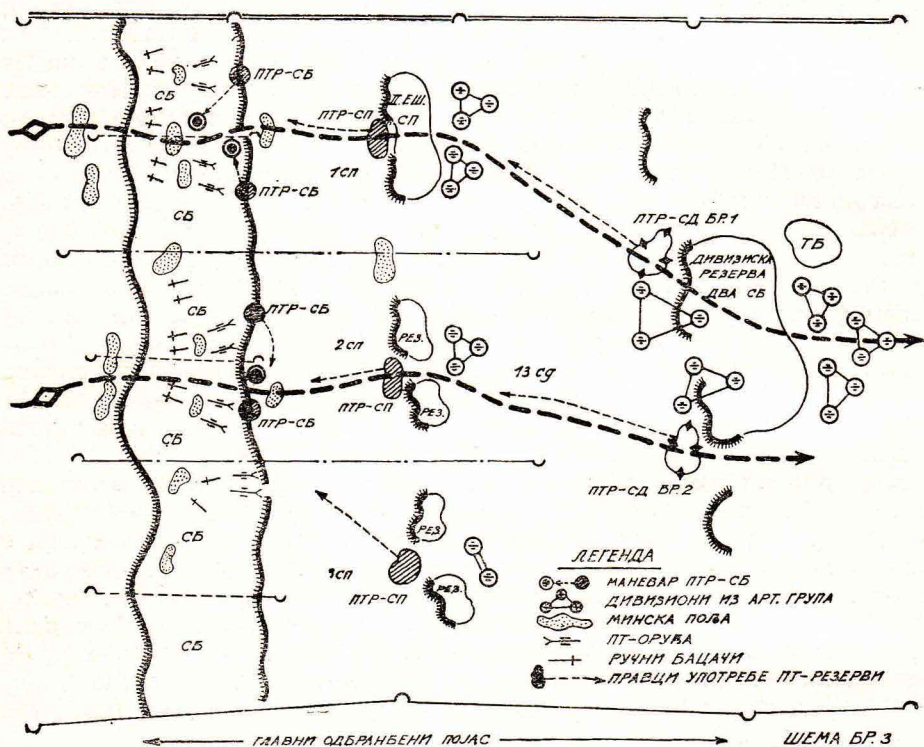
Како би, по нашем мишљењу, требало да изгледа организација ПТО стрељачке дивизије у одбрани на фронту 15—20 км приказано је на шеми бр. 3.

ПТО на планинском земљишту

Систем организације ПТО на планинском и теже пролазном земљишту карактерише се знатно дубљим ешелонирањем противтенковских средстава на малобројним и уским правцима који су пролазни за тенкове. Ту су услови за организацију ПТО знатно повољнији зато што је на тако уским правцима немогућа једновремена масовна употреба тенкова и што је маневар тенкова са једног на други правац веома тежак, а понекад и искључен. Истина, постоји могућност „маневра одозго“, тј. помоћу хеликоптера, али засада то неће бити у толиком обиму да би могло испољити неки озбиљнији утицај на саму

организацију ПТО у планини. Али, у сваком случају, и о овој околности треба водити рачуна.

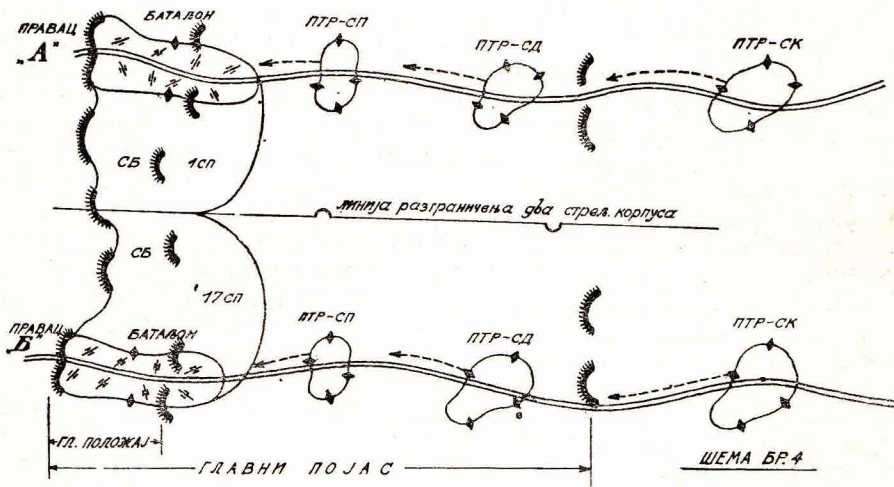
Ако се у склопу планинског земљишта мора бранити нека широка планинска долина или нека тенкопролазна висораван, онда ПТО на таквим деловима треба организовати слично као и на маневарском земљишту. Према томе, организација ПТО на планинском земљишту начелно је лакша и може се успешно организовати и изводити и са мањим средствима. Овде би се, по нашем мишљењу, организација ПТО разликовала од њене организације на маневарском земљишту у томе што би се већи део противтенковске артиљерије придавао стрелачким јединицама свих степена, а мањи део задржавао у резервама.

То значи да би и противтенковске резерве биле слабије од ПТР које се образују на маневарском земљишту. То се може објаснити и тиме што је маневар противтенковских резерви много тежи због веће ширине фронта, знатно дужих маршрута и великог броја вештачких објеката на њима које непријатељ може оштетити и на тај начин успорити или сасвим онемогућити покрет резерви. А да би се ово избегло треба уредити обиласке код таквих објеката и благовремено припремити разни материјал за прелаз. Због тога противтенковске резерве треба привући ближе фронту него на маневарском земљишту,

а то је могуће пошто су правци напада непријатељских тенкова углавном каналисани на комуникације, тј. унапред одређени.

У оним случајевима када стрељачке јединице бране два или више одвојених праваца, на којима је могућа употреба тенкова, било би потребно да се противтенковске резерве јединица свих степена постављају у две или више група, пошто ће најчешће бити немогућ маневар са једног на други правац. На шеми бр. 4 приказана је принципијелна организација ПТО на планинском земљишту у захвату споја два стрељачка корпуса.

С обзиром на слабу комуникативност, као и на утицај планинског земљишта на дејство и употребу артиљерије, мишљења смо да би основу ПТО на планинском земљишту требало често да сачињавају ручни бацачи и брдска артиљерија снабдевена кумулативним гранатама. Планинско земљиште нуди веома повољне услове за примену косе и бочне ватре, а таква ватра је и веома опасна за тенкове. Зато треба поклањати нарочиту пажњу правилном избору ВП и постављати највећи број оруђа и ручних бацача за бочно дејство.

У оним случајевима када непријатељ не би располагао већим количинама артиљерије и авијације, не би било ни потребе за формирањем батаљонских противтенковских резерви, те би се противтенковска средства у оквиру батаљона распоређивала углавном дуж комуникација. Разуме се да у одбрани на планинском земљишту треба посветити нарочиту пажњу запречавању и минарању, које је веома ефикасно, као што то знамо из искустава у нашем Народноослободилачком рату.

ПТО у маневарској одбрани на маневарском земљишту

У маневарској одбрани борба са непријатељским тенковима и оклопним јединицама претставља веома важан задатак артиљерије:

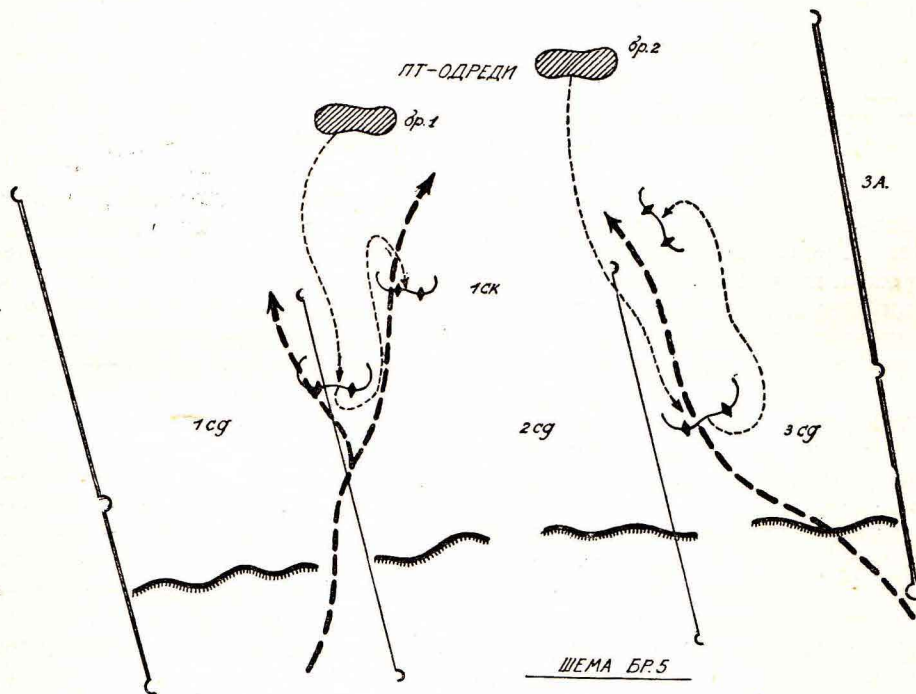
А уколико је неки правац погоднији за употребу непријатељских тенкова, утолико и ПТО на њему треба да буде организована на већој дубини. У том циљу, по нашем мишљењу, треба до максимума искористити систем придавања, односно ојачавања стрелачких јединица противтенковском артиљеријом, тим пре што се у маневарској одбрани јединице често бране и на широким фронтovima и што се мора прибегавати децентрализованом командовању. При томе би и овде, као и у позиционој одбрани, требало да отпадне формирање батаљонских противтенковских чворова и четних противтенковских рејона, јер за то не би било довољно средстава, нити времена за такву организацију ПТО. А пошто ће непријатељ моћи да употреби знатне снаге авијације и артиљерије, то би и овде требало примењивати систем извлачења противтенковске артиљерије испод удара непријатељске артиљерије и авијације и формирати јаче ПТР, почев од стрелачког батаљона па навише. Ове противтенковске резерве, постављене у једној или више група (нарочито код виших јединица), треба првенствено користити као маневарску снагу. Зато би било најбоље када би се формирале од јединица самоходне артиљерије и од тенкова. Да би њихово дејство било што ефикасније, нарочито у слабо брањеним међупросторима, треба им придавати мање пешадиске (а по могућству и инжињерске) делове, на пример, највише један стрелачки вод на артиљериски дивизион, односно тенковски батаљон, а поред тога и одељења, водове, па и чете РБ, које би у првом реду дејствовале на боковима ПТР. А како ће у маневарској одбрани бити низ међупростора који ће се слабо бранити или само осматрати, треба предвидети маневар противтенковских средстава или за ту сврху одређивати поједина противтенковска оруђа или ручне бацаче. Осим тога, било би добро да се у маневарској одбрани што више примењују и противтенковске заседе од појединих тенкова, од 1 или неколико оруђа, а још боље од 1—2 одељења ручних бацача.

У маневарској одбрани, противтенковске линије, начелно, треба да буду на већим отстојањима једна од друге него у позиционој одбрани, да би се тиме обезбедило њихово благовремено поседање и постигла што већа дубина ПТО.

Поједини комуникациски чворови и насељена места могу се организовати као ПТ рејони са кружном одбраном, које би пешадија упорно бранила. Противтенковска артиљерија имала би задатак да обезбеђује јединице од напада непријатељских тенкова за време повлачења са једне одбранбене линије на другу или за време извођења противнапада, јер су непријатељски тенкови најопаснији у таквим моментима. При томе би се остављао већи део артиљерије оним јединицама које штите извлачење, пратећа артиљерија би искључиво водила борбу са непријатељским тенковима, а противтенковске резерве штитиле би извлачење јединица, дејствујући са раније припремљених ПТ линија или са погодних земљишних тачака.

У оквиру одбране већих јединица (корпус-армија) које би браниле широке фронтове са већим или мањим брањеним или уопште небрањеним међупросторима, требало би формирати ПТ одреде или такозване „брзе одреде“, начелног састава: 1—2 противтенковске ба-

терије, једна противавионска батерија (калибра 37—40 мм), до једне чете тенкова, ојачани вод до ојачане чете моторизоване пешадије и вод инжењерије (за рушење и запречавање са експлозивом и минама). Такви одреди дејствовали би у зонама одбране појединих дивизија или, најчешће, у међупросторима између дивизија, односно корпуса, и углавном би водили борбу са непријатељским тенковима и моторизованим колонама на унапред припремљеним положајима (види шему

бр. 5). Французи су их са успехом употребљавали 1940 године у борби против немачких тенковских и моторизованих колона, нарочито у региону Руана и Абевила. Изгледа да би било добро кад би се у оквиру корпуса или армије формирало по 2—4 оваква брза одреда, што би зависило од расположивих средстава, јачине непријатеља и земљишта. Они би стајали непосредно под командом корпуса или армије и дејствовали би у тесној вези са оним јединицама у чијим би се зонама налазили.